

Висновки. Отже, підсумовуючи, слід зазначити, що для того, щоб у майбутньому мати змогу повернути втрачені території та відновити свій суверенітет, Україні потрібно вже сьогодні докласти максимум зусиль як всередині країни, так і на міжнародному рівні. Потрібно посилювати просвітницьку і роз'яснювальну роботу, переконати все суспільство та міжнародну спільноту в тому, що Донбас і Крим є тимчасово окупованою Росією територією України, від якої вона за жодних обставин не відмовиться, і рано чи пізно поверне їх до свого складу. Також важливо, що розмови навколо повернення втрачених територій мають включати не тільки Донбас, але, безперечно, і Крим. Донбас та Крим мають завжди розглядатися разом.

Бібліографічний список:

1. Воєнна доктрина України, затверджена Указом Президента України від 15.06.2004 року № 648 (в редакції Указу Президента України від 08.06.2012 року №390/2012) // Сайт ВРУ / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/648/2004>.
2. Горбулін В. П. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу / Горбулін В. П. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrumentrosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu_.html.
3. Гай-Нижник П. П., Батрименко О. В., Чупрій Л. В. Реінтеграція Криму та послаблення кримської регіональної проросійської ідентичності в контексті реалізації державної політики національної безпеки України / П. П. Гай-Нижник, О. В. Батрименко, Л. В. Чупрій // Гілея. – 2015. – Вип.103 (№12). – С.333–339.
4. Єрмолаєв А. Нові реалії – нові сценарії. Донбас між сецесією та реінтеграцією / А. Єрмолаєв // Інститут стратегічних досліджень «Нова Україна». – <http://newukraineinstitute.org/new/544>.
5. Жиров Г. Б. Анексія Криму, причини та наслідки / Г. Б. Жиров // Зб. наук. праць Військ. ін-ту Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – К., 2014. – Вип. 45. – С. 68–72
6. Кревельд Мартин ван. Трансформація війни / Мартин ван Кревельд. Трансформація війни. М.: Альпина Бизнес букс, 2005. – 248 с.
7. «Крим – рік після анексії» – загальнонаціональне опитування. // Фонд «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» спільно з соціологічною службою «Ukrainian Sociology Service» [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.dif.org.ua/polls/2015a/krim--rik-pislja-an-opituvannja.htm>
8. Люткене Г. В. Некоторые новшества в интерпретации войны на Западе / Г. В. Люткене // Вестник Военного университета. – 2010. – № 2 (22). – С. 170–174.
9. Магда Є. В. Гібридна війна: Сутність та структура феномену/ Є. В. Магда. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2489/2220
10. Мысли Е. Месснера о сути современной мятежной войны. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://milresource.ru/Quotations-Messner.html>.
11. Чупрій Л., Загребельний О. Стан і сценарії розв'язання військово-політичного конфлікту на сході України в контексті подолання агресії Росії // Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / Упор. П. Гай-Нижник. – К.: «МП Леся», 2016. – С. 265 – 288
12. Яворська Г. Безпекова політика України в контексті формування системи колективної безпеки в Європі / Г. Яворська // Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.niss.gov.ua/articles/421/>
13. Z. Brzeziński, Wielka Szachownica, Warszawa 1998, – С. 85-86.

УДК 001.92:321.7

ДЕСТРУКТИВНІ ЕЛЕМЕНТИ ЦИФРОВОГО КОНТЕНТУ

Й ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОСЛУГ У РАКУРСІ ВПРОВАДЖЕННЯ І-ДЕМОКРАТІЇ

Митко А. М., д. політ. н., професор, завідувач кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки,

Шуляк Н. О., магістр Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Митко А. М., Шуляк Н. О., Деструктивні елементи цифрового контенту й інформаційних послуг у ракурсі впровадження і-демократії

У статті досліджено питання впровадження і-демократії, що вимагає модернізації, зокрема системи державного управління, проведення ефективної адміністративної реформи. Проаналізовано недосконалість процедур надання та отримання адміністративних послуг шляхом використання ІКТ; повільність становлення інформаційної демократії у зв'язку з відсутністю можливості кожного через ІКТ взяти участь у формуванні й реалізації державної та місцевої політики; недостатньо ефективна взаємодія органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування й недержавних громадських організацій. Серед деструктивних елементів, які уповільнюють впровадження і-демократії названо низький рівень поінформованості, мотивації та навчання державних службовців, представників недержавних громадських організацій, бізнесу та населення тощо.

Ключові слова: інформація, інформаційна нерівність, цифрова нерівність, інформаційне відставання, цифровий контент, інформаційні послуги, контроль, доступ, ІКТ, інформаційна демократія.

Mytko A. M., Shulyak N.O. Destructive elements of digital content and information services in the perspective of the introduction of i-democracy

The article explores the issues of introducing of i-democracy, which requires modernization, in particular, the system of public administration, effective administrative reform. The imperfection of the procedures for providing and receiving administrative services through the use of ICT, the slowness of information democracy due to the lack of opportunities for everyone through ICT to participate in the formulation and implementation of state and local policies are analyzed; insufficiently effective interaction of executive authorities, local self-government bodies and non-governmental public organizations. Among the destructive elements that slow the introduction of e-democracy, the low level of awareness, motivation and training of civil servants, representatives of non-governmental public organizations, business and population, and the like is called.

Key words: information, information inequality, digital inequality, information lag, digital content, information services, control, access, ICT, information democracy.

Постановка проблеми. Становлення інформаційної демократії та впровадження її моделей у різних країнах мають як спільні, так і відмінні риси, що спонукають до вирішення проблем у впровадженні інфодемократії. Сучасний світ стикається з безліччю глобальних проблем, які потребують вирішення спільними зусиллями та з дотримання стратегії, яка може забезпечити прискорення та удосконалення інформаційної демократії в країнах із різним економічним потенціалом, міжнародним статусом, політичним режимом.

Мета статті – визначити та охарактеризувати деструктивні елементи цифрового контенту й інформаційних послуг у ракурсі впровадження і-демократії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Класичному розумінню політичної комунікації, інформаційному суспільству присвячено праці таких закордонних фахівців, як Г. Алмонд, К. Дойч П. Лазерсфельд, Г. Лассуел, У. Ліпман, Ю. Маклуен і багато інших. Дослідження останніх років проводились в рамках теорій порядку денного, самореферентних систем, контрукціоністського, символічного інтеракціонізму, інформаційного поля та інших підходів, але з позицій інформаційної демократії досліджень не здійснювалось, оскільки саме поняття інформаційної демократії з'явилося в останні десятиліття ХХ ст. Серед вітчизняних видань із проблематики функціонування інформаційної демократії в політичному полі слід відзначити наукові праці дослідників В. Ковалевського та Н. Ржевської, які вирішували проблему категоріального апарату. Особливості інформаційної демократії через призму е-демократії та цифрового контенту розглядали українські фахівці О. Голобуцький та О. Шевчук, С. Чукут, О. Ємельяненко, О. Соснін, Я. Турчин, Н. Ротар, А. Серенок, значення інформації та комунікації в демократичному суспільстві вивчали Р. Бедрик, С. Матвієнків, Є. Тихомирова та багато інших. Проте цілісного дослідження інформаційної демократії та деструктивних елементів цифрового контенту й інформаційних послуг не було здійснено.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення проблем інформаційного відставання використовують дві категорії: «інформаційна» та «цифрова нерівність». Термін «інформаційна нерівність» є ширшим за «цифрову нерівність». Можна сказати, що цифрова нерівність – складова інформаційної нерівності. Перша пов'язана, насамперед, з доступом до цифрових віртуальних джерел інформації та ІКТ, друга – взагалі з доступом та володінням інформацією. У міжнародній практиці поширенішим є термін «цифровий розрив» [1]. Уперше його публічно виголосив Президент США Б. Клінтон у 1999 р. для характеристики різної можливості доступу американців до інформаційної інфраструктури й означення національної стратегії переходу до інформаційного суспільства [2, с. 54–59]. Із розвитком інформаційно-комунікаційних технологій поняття «цифровий розрив» збільшилося до інформаційного відставання або розриву.

Тривожною особливістю сучасного стану «цифрової нерівності» є те, що не простежено ознак реального подолання гігантської прірви між країнами – лідерами розвитку інформаційних технологій і країнами аутсайдерами. Навпаки, цей розрив посилюється.

Раніше проблему цифрової нерівності сприймали як суто американську й обговорювали лише в США. Проте згодом їй надали ширшого значення і трактувати як проблему інформаційної нерівності. Головною метою ООН, сформульованою в Декларації тисячоліття, є зменшення бідності на планеті: до 2015 р. скоротити вдвічі частку людей, чий дохід на день є меншим за один долар США. У контексті боротьби з бідністю ООН вирішує й завдання подолати інформаційну нерівність, що цілком природно, оскільки базовою нерівністю є економічна, соціальна й культурна. Інформаційна ж нерівність є тільки одним із найболючіших проявів цих базових нерівностей. Без подолання інформаційної нерівності неможливий ні процес глобалізації, ні ефективний розвиток інформаційного суспільства, ні запровадження електронних урядів [3, с. 181].

Крім того, держави шукають й інші шляхи досягнення цифрової рівності. Одні беруть на себе витрати доступу населення до Інтернету, інші розробляють програми, що забезпечують доступ до мережі в громадських місцях, залучаючи для цього кошти приватного капіталу. Оскільки розвиток інформаційних технологій вимагає значних фінансових витрат, які не можуть повністю фінансуватися з державного бюджету, держави визначають форми залучення приватного капіталу. Витрати йдуть на забезпечення доступу населення до персональних комп'ютерів, у тому числі в суспільно доступних місцях (на пошті, у публічних бібліотеках), на створення навчальних програм і центрів для навчання населення як користуватися системою Інтернет.

Інформаційне відставання пов'язане як з економічними й технологічними факторами забезпечення доступу тих чи тих користувачів до інформаційних ресурсів, так і з рівнем освіти в державі, турботою про виховання, адаптованою до сучасних вимог, конкурентоздатної молоді. Тобто цілий ряд гуманітарних питань, що можуть

допомогти подолати інформаційне відставання країн, що розвиваються, і країн третього світу від розвинутих європейських країн та США. Інформаційне відставання пов'язане, насамперед, з інформаційною нерівністю. Класифікація інформаційної нерівності найчастіше асоціюється з соціальною складовою проблеми. З такої позиції виокремлюють три виміри інформаційної нерівності, перший з яких відповідає нерівномірному розподілу Інтернет-вузлів за регіонами світу порівняно з розподілом чисельності населення та сягає двох, а подекуди й трьох, порядків. Такий вимір, на нашу думку, більше підлягає під визначення цифрової нерівності, аніж до інформаційної. Другий вимір нерівності полягає в тому, що 80 % обсягу інформаційного й програмного продукту в світі сьогодні створюється англійською мовою, тоді як значний відсоток населення Землі нею не володіють або ж не використовують у повсякденному житті. Третій вимір – інформаційна нерівність у середині окремих країн: технологічні зміни призводять до того, що деякі групи населення (це, насамперед, сім'ї з невеликим достатком, селяни, люди похилого віку, інваліди, а в деяких країнах ще й представники етнічних меншин та жінки), які й так були позбавлені сучасних благ цивілізації, відокремлюються від елітної частини населення ще більше [4, с. 14].

Проаналізувавши запропоновані виміри, вважаємо, що інформаційне відставання – це розрив між різними суб'єктами з різним ступенем розвитку економіки та соціального забезпечення, що породжує нерівність у використанні інформації, інформаційних продуктів та інформаційного сервісу. Поділяємо думку О. Сосніна, який виділяє фактори, що посилюють інформаційний розрив, а саме [5]: інформаційна, у тому числі лінгвістична, культура особистості, інформаційна компетентність, освіченість, а також мотивація людини, її прагнення до пізнання й самонавчання, розвитку своїх інтелектуальних здібностей. Адже, якщо людина немає бажання бути активним членом інформаційного суспільства, то ніяка техніка їй не допоможе.

Інформаційний розрив тісно пов'язаний із технологічним відставанням між розвинутими та нерозвинутими країнами. Трансформація суспільства в новий стан поряд із беззаперечними перевагами несе з собою й ряд недоліків. Разом із збільшенням ролі, яку відіграють сучасні технології у суспільному житті, збільшується й соціальна нерівність між окремими людьми, соціальними прошарками, верствами та групами людей, які з тих чи тих причин обмежені в доступі до сучасних технологій, знань, інформації тощо, та тими, хто не має обмежень у доступі до них. Швидкі темпи цифрового розриву стимулюють збільшення інформаційного відставання, інтелектуального розриву між інформаційно й технологічно розвинутими та нерозвинутими країнами й цілими регіонами. Дедалі посилюється соціальна нерівність людей внаслідок того, що одні з них володіють достатнім обсягом знань для розуміння та освоєння нових технологій і подальшої адаптації до змін у суспільстві, а інші не мають необхідного для цього початкового рівня знань [6, с. 335–336]. Утворюються так звані інформаційні прірви, що накладають негативний вплив на розвиток політичних інститутів та процесів, що пов'язано з отриманням інформації, яка є необхідною для ефективного керування політичною системою.

Держава, оптимізуючи свою діяльність, функції та ефективніше використовуючи державну власність, прагне оптимізувати свої бюджетні витрати, що дозволяє активізувати політичну діяльність інститутів громадянського суспільства, зменшити рівень оподаткування й підвищити інвестиційну активність економічних агентів. Важливою ознакою ефективної інформаційної демократії є те, що громадяни отримують ефективніші засоби доступу до інформації з тим, щоб зменшити вартість транзакцій як для себе, так і для своїх партнерів, зробити взаємодію з держорганами більш простою, швидкою і комфортною. Особливе місце займає проблема співпраці уряду з громадянами, оскільки швидке зниження вартості комунікацій створює передумови для трансформування умов життя більшості населення. Трансформація традиційних форм взаємодії уряду й громадян в інформаційно-мережеву форму не повинна стати причиною соціальної нерівності. Уряд бере зобов'язання зменшити «цифрове розшарування» суспільства [7, с. 156].

Нерівний доступ до інформаційних та комунікаційних технологій залежить від зростання поляризації сучасного суспільства на інтелектуальному, соціальному, економічному й політичному рівнях. А інформаційний та породжений ним цифровий поділ на сьогодні є однією з основних і пріоритетних світових соціальних проблем [8, с. 11].

Не менш важливим є проблема доступності цифрового контенту й інформаційних послуг. І це одна з найважливіших проблем сучасності для більшості країн, що розвиваються. Багато користувачів не знають, як використовувати технології, що дозволяють брати активну участь по-справжньому, освоювати Інтернет. Люди не розуміють розширені функції інформаційного пошуку. Причину вбачаємо в тому, що їм не вистачає ініціативи та вміння, щоб взяти справу в свої руки, деякі користувачі довіряють рішенням інших людей. Наприклад, люди іноді створюють домашню сторінку за замовчанням обрану для них провайдером, а не ту, яка найкраще підходить для їхніх потреб.

Говорячи про формування кіберкультури й мережевого лібералізму, не можна пройти повз проблеми, що невідступно супроводжують цей процес. Головна з них – це протиріччя, яке пронизує всю кіберідеологію постулатом про необхідність вільного доступу в мережу й реальним станом справ, який вказує на те, що можливість користування нею має лише мізерний відсоток населення. Особливо це помітно в країнах, де телекомунікаційна інфраструктура слабкорозвинена, що тягне за собою обмеження в доступі не тільки пов'язані з фінансовим становищем користувачів, але й з технічними труднощами, які є серйозною перешкодою на шляху поширення павутини. Незважаючи на «глобальність» Інтернету, на ділі з'ясовуємо, що реально використовувати його можуть лише найбільш освічені й найбільш оплачувані верстви населення, при цьому широкі маси, які не мають фінансової, технічної можливості або ж просто не володіють навичками роботи з комп'ютерами, залишаються поза «глобальних обіймів» мережі. Таким чином, Інтернет стає не лише засобом фрагментації населення на локальні мікрогрупи, але й певною мірою механізмом розщеплення суспільства на два великих антагоністичних прошарки – «віртуальний клас», тобто «техноінтелігенцію з учених-представників фундаментальних наук, інженерів, комп'ютерників,

розробників відеоігор і всіх інших фахівців у галузі комунікації» [9, с. 15], і клас аутсайдерів, до числа яких увійдуть некваліфіковані робітники, різного роду маргінальні меншини, загалом усі ті групи, які знаходяться на найнижчих щаблях соціальної драбини.

Ще одне питання, якому слід приділити увагу, це те, що в майбутньому різні види доступу будуть відповідати кожен своєму типовому місцю й моделі користування Інтернетом, що дозволить молоді входити в мережу в будь-якому місці, у будь-який час, з будь-якою метою. Цю концепцію можна описати як «інформаційне суспільство для всіх» і, одночасно, «особисте інформаційне суспільство для кожного». У цьому контексті основна роль належить уряду як головному інституту забезпечення інформаційної демократії загалом.

Це явище має як позитивні ознаки, підвищуючи відкритість національних інформаційних систем, так і негативні, оскільки втрата контролю за змістом інформації призводить до суттєвих ускладнень у проведенні цілеспрямованої інформаційної політики. Дедалі більше політиків і державних діячів різного рангу усвідомлюють, що інформаційний стан суспільства став визначальним фактором економічного та соціального розвитку, обороноздатності та суверенітету країни й саме від того, як здійснюється збирання, збереження та поширення інформації, як функціонують системи передачі інформації залежить ефективність державного управління, взаємини влади й суспільства. Тому вже сьогодні проводять активну боротьбу не тільки за високорентабельні міжнародні ринки інформаційної продукції та послуг, але й за пріоритети у глобальній інформаційній інфраструктурі. Саме тому всі економічно розвинені країни приділяють увагу (на найвищих рівнях державної влади) проблемам створення й розвитку національного інформаційного простору. Сутність останнього можна визначити як умовний простір, окремий для кожної держави, що утворюється сукупністю національних інформаційних систем і ресурсів, розташованих у цій державі. Провідну роль у таких інформаційних системах, як і в створенні та регулюванні національного інформаційного простору, відіграють мас-медіа, які є специфічним видом комунікацій, особливістю якого є поширення інформації на велику аудиторію споживачів [10].

У рамках вирішення проблеми доступу до сучасних ІКТ основними пріоритетами органів влади та місцевого самоврядування повинні бути такі [11]: по-перше, забезпечити вільний доступ до нових засобів комунікації шляхом обмеження державного регулювання в цій сфері, що веде до лібералізації ринку та зниження цін. По-друге, забезпечити безпеку громадян і компаній у кіберпросторі. По-третє, сприяти створенню та розповсюдженню контенту, необхідного для розвитку та інтеграції мобільного та широкосмугового зв'язку. По-четверте, сприяти розвитку електронної комерції, особливо залученню до неї дрібного та середнього європейського бізнесу. По-п'яте, сприяти подоланню «цифрової прірви», надавши всім рівні можливості доступу до нових засобів комунікації та навчання ними користуватися.

Висновки. У процесі впровадження інфодемократії можна виділити кілька тенденцій: 1) зростання ролі ЗМК, а особливо мережі Інтернет, для урізноманітнення форм політичної участі громадян у політичних процесах та вираження громадської думки щодо подій у політичній системі держави; 2) формування нових груп еліт – інфократії та нанократії – на основі володіння інформацією та вміння її використовувати; 3) підвищення рівня медіа грамотності та освіти тощо. Водночас, упровадження інфодемократії стикається з проблемами, серед яких: 1) цифрова нерівність у доступі до інформаційно-комунікаційних засобів різних верств населення; 2) недостатнє правове регулювання; 3) інформаційне відставання країн «третього світу» від розвинених країн; 4) контроль інформаційного простору зі сторони державних установ через цензуру, гейткіпінг; 5) захист інформаційного простору від несанкціонованих втручань та хакерських атак тощо.

Бібліографічний список:

1. Mytko A. Prospects and challenges in information democracy / A. Mytko // Radīt nākotni: komunikācija, izglītība, bizness, (Rīga, 2013. gada 30. Maijs). – Rīga: SIA «Biznesa augstskola Turība», 2013. – P. 25–32.
2. Городенко Л. М. Цифрова та інформаційна нерівність у мережевій комунікації / Л. М. Городенко // Інформаційне суспільство. – Вип. 16. – 2012. – Липень–грудень. – С. 56–59.
3. Педак І. С. Інформаційна нерівність у соціальних системах як соціально-політичний чинник / І. С. Педак // Держава та регіони. – 2011. – № 2. – С. 181–185.
4. Україна на шляху до інформаційного суспільства / В. С. Журавський, М. К. Родіонов, І. Б. Жилияєв; [За заг. ред. М. З. Згуровського]. – К. : ІВЦ «Політехніка», 2004. – 484 с.
5. Соснін О. В. «Весь мир-Театр», а люди в ньому – інфозомбі / О. В. Соснін // Кореспондент. – 2012. – 12 сент. – Електронний режим доступу до статті: <http://blogs.korrespondent.net/users/blog/0674052625/a76653>.
6. Архипова Є. О. Інформаційна нерівність як соціальна проблема сьогодення / Є. О. Архипова // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – С. 335–339.
7. Дятлов С. А. Информационное право в системе отношений электронного правительства и институтов гражданского общества / С. А. Дятлов // XI Всероссийская объединенная конференция : [«Интернет и современное общество»]. – 2008. – С. 155–158.
8. Вартанова Е. Л. Финская модель на рубеже столетий. Информационное общество и СМИ Финляндии в европейской перспективе / Е. Л. Вартанова. – М. : Изд-во МГУ, 1999. – 287 с.
9. Kroker A. Data Trash: the theory of the virtual class / A. Kroker, M. Weinstein // New World Perspectives. – Montreal, 1994. – 160 p.
10. Гриценко О. Природа інформаційного суспільства та розвиток світового ринку мас-медіа / О. Гриценко // Вісник Львів. ун-ту. – Серія журн. – 2009. – Вип.32. – С. 214–222.
11. Смит Б. Общество, основанное на знании: политика Европейского Союза / Б. Смит // Информационное общество. – 2002. – Вип. 1. – С. 8-21.